

9. Eva Andersson – från gråmus till konstnär: Barnbok och illustratör i samlingarna

Andrea Carozzi Bjurström

Det är tack vare den grå musen som jag först hör talas om barnboksillustratören Eva Andersson. Den lilla kantstötta skulpturen står på en hylla hos en vän.

– Det där är Evas mus, säger vännen.

– Vem är Eva? undrar jag.

– Hon var barnboksillustratör och min mammas kusin. Hon ritade bilderna till *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*. Hon signerade sina bilder med en mus, hon kände sig väl som en själv.

Mötet med gråmusen blir början på mitt sökande efter Eva. Det första spåret efter henne hittar jag i Göteborgs universitetsbiblioteks (UB) stora samling av äldre svensk skönlitteratur för barn, i Humanistiska bibliotekets slutna magasin. Här står *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum* berättad av Vivi Laurent och illustrerad av Eva Andersson. De fantasifulla illustrationerna i böljande jugendinspirerad stil fångar mig. Finns här mer av Evas hand? Barnboksillustratören, likväl som textförfattaren, gör ett konstnärligt arbete. Ändå uppmärksammas historiskt inte illustratörens roll för barnboken på samma sätt som författarens och UB:s bibliotekskataloger ger inte mycket vägledning till den äldre barnbokssamlingens illustratörer.¹ Eva blir en språngbräda in i UB:s äldre barnbokssamling och genom henne belyses, i den första delen av detta kapitel, synen på barnboken och dess illustratör under 1900-talets första hälft. I den andra delen av kapitlet belyses synen på barnboken och dess illustratör på det vetenskapliga biblioteket under samma tid.

¹ Den äldre barnbokssamlingen består av böcker utgivna före 1958. I texten har jag valt att använda benämningen illustrerade barnböcker vilket inkluderar både illustrerade kapitelböcker och bilderböcker.

Eva Andersson och barnboken i samhället

Uppväxtåren

Eva Margit Andersson (18/5 1907 - 23/4 1954) föds in i ett Sverige där cirka 80% av alla författare som skriver för barn och ungdom är kvinnor² och där Ellen Key några år tidigare förklarat det begynnande århundradet vara Barnets århundrade. Eva är dotter till Lydia Eriksson och August Andersson. Hon växer upp tillsammans med två äldre systrar i Villa Nordeborg i utkanten av Uppsala. Hennes far är kakelugnsmakare.³ Bara några gator bort bor hennes mormor, morfar och nästan jämngamla kusin Sigrid. Att flera teckningar och skisser som Eva gör av Sigrid finns bevarade i privat ägo tyder på att de två flickorna står varandra nära. Evas konstnärliga intresse börjar tidigt. Redan som tolvåring, år 1920, skickar hon in ett tävlingsbidrag till en teckningstävling i *Dagens Nyheter* (DN), för vilken hon föräras 3:e pris á 10 kronor.⁴ Året därpå vinner hon första pris á 15 kronor i en annan tävling i samma tidning. Enligt redaktionen på DN:s barnsida är hon nu välkänd för dem, efter att ha deltagit i flera föregående teckningstävlingar.⁵ År 1924 är Vivi Laurent, sedermera Vivi Täckholm (1898–1978), med och redigerar ”Barnsidan” på DN när Eva vinner en ny tävling.⁶ Motiveringen till Evas förstapris lyder:

Den främsta vad teckningarna beträffa och som kommer att tilldelas första pris 15 kronor är Eva Andersson (17 år), Villa Nordeborg, Rick. Eg. Hem, Uppsala. Barnsidan är alldeles flat över de båda teckningar, som Eva åstadkommit, och skulle bra gärna vilja att Eva skrev ett brev och berättade litet mera privatim om sig själv.”⁷

Året därpå, 1925, då Eva studerar vid Tekniska skolan i Uppsala – en yrkesskola för bland annat målning och bokhantverk – gör hon illustrationerna till ”*Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*” för *Galejan: Tidning för barn och ungdom*,

2 Lena Käreland, *Barnboken i samhället*, 2:a uppl. (Lund: Studentlitteratur, 2013), 53.

3 Folkräkning 1910: Helga Trefaldighets församling, Uppsala län, 1910 års folkräkning, RA, https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/Folk_103050-024.

4 ”Lata flickan: Prisutdelning”, *Dagens Nyheter*, 25 januari 1920.

5 ”Pristävlingen sagolandet”, *Dagens Nyheter*, 16 januari 1921.

6 Birgitta Ehn och Birgitta Ljung, ”Vivi Täckholm och sagan om Snipp Snapp Snorum” (Studentuppsats, Stockholm, Stockholms universitet. Institutionen för blocksvenska, 1978), 7.

7 ”S-S-S-tävlan avgjord”, *Dagens Nyheter*, 5 oktober 1924.

där sagan först utkommer som följetong.⁸ Redaktör och ansvarig utgivare för *Galejan* är den då 27 åriga Vivi Täckholm, som också är författare till sagan och bakom sig har den bästsäljande boken *Vivis resa*.⁹ Det ligger nära till hands att gissa att Vivi Täckholm, efter att "Barnsidan" får Evas personliga brev, kontaktar henne och erbjuder henne att illustrera för *Galejan*. Det måste vara spännande att som 17-åring få sitt första illustrationsuppdrag av en känd författare.

"Sagan om Snipp, Snapp, Snorum" – från följetong till bok

Sagan om de tre syskonen Snipp, Snapp och Snorum handlar om storebror Snipp, syster Snapp och lillebror Snorum och deras äventyr i skog och mark. Tillsammans med sina vänner i naturen och djurvärlden, har syskonen stortvätt i Fru Glittra Dagg's kåpor, hämtar mjölk från Tant Maska Fjunboll och snattar sirap tillsammans med Farbror Fönstersurr. Vivi Täckholm ska med tiden gå vidare och bli professor i botanik vid Kairos universitet. Hennes intresse för naturen märks redan i sagan, i vilken hon försöker "lära ungarna lite om insekter och blommor".¹⁰ Berättelsen börjar:

Har du varit i riktiga storskogen någon gång, just där granarna står som tätast, och där mossan riktigt kryper över trädstammarna? Där står en grånad stubbe just i gläntan med sprickor i barken, där spindelvävarna fläktas som små lustiga gardiner. [...] Det är i den stubben de bo, ser du, Snipp, Snapp och lille Snorum.¹¹

Det är i *Galejan* jag för andra gången möter Evas gråmus, denna gång som signatur till hennes illustrationer (se bild 1 och 2). Förutom bilderna till "Sagan om Snipp, Snapp, Snorum" gör Eva även andra illustrationer i tidningen.



Bild 1. Evas gråmus, frilagd signatur i *Galejan*, nr 2 1925. Ur bilden Stortvätt, sid.19.

-
- 8 Uppgifter om Evas skolgång från Johnny Roosval och Gösta Lilja, *Svenskt konstnärslexikon: Tiotusen svenska konstnärers liv och verk*, vol. 1 *Abbe-Dahlander* (Malmö: Allhem, 1952).
 - 9 Biografiska uppgifter om Täckholm från Beata Arnborg, *Professor Vivi: Den sagolika botanisten* (Stockholm: Atlantis, 2008).
 - 10 Åsa Wall, "Femtio år efter Snipp, Snapp, Snorum: Vivi Täckholms nya – en bok om Astronomi", *Svenska Dagbladet*, 1 november 1976.
 - 11 Vivi Laurent, *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum* (Stockholm: Åhlén & Åkerlunds förlag, 1926), 7.

Mellan 1900 och 1933 ansvarar Gurli Linder för barnbokskritiken i *DN*, hon publicerar även ett par uppmärksammade böcker om barns läsning och anses som en auktoritet på sitt område.¹² *Galejan* faller inte Gurli Linder i smaken. Med ett provnummer av den nystartade tidningen framför sig skriver hon i *Svenska Dagbladet* att den har dåligt tidningspapper och fult tryck, samt att bilderna ”ha felteckningar i mängd vilka icke alls motiveras av någon karikerande konstnärlighet och äro dåligt tryckta.”¹³ Eva medverkar som en av illustratörerna i provnumret men ”Sagan om Snipp, Snapp, Snorum” finns inte med, utan startar först i *Galejan* nr 1.¹⁴ I sitt svar på kritiken slår Vivi Täckholm tillbaka med kraft. Hon menar att det är den ”gamla goda tidens representanter” som inte förstår sig på *Galejan* och att Gurli Linder genom sin kritik smular sönder tidningen till ”en enda grushög” eftersom bilderna inte går ”i de gamla kända plogfäror, texten är inte som i gamla goda tiders barntidningar”. *Galejan* är en tidning för ungdom och av ungdom, det är av dem den ska bli bedömd.¹⁵ Tyvärr upphör *Galejan* att ges ut redan efter tre månader, vilket kan tolkas som att domen blir hård.¹⁶

Efter studierna vid Tekniska skolan i Uppsala studerar Eva vid Blombergs målarskola i Stockholm år 1926. Samma år kommer *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum* ut som bok på det välrenommerade förlaget Åhlén och Åkerlund i Stockholm. Boken är påkostad med hela 17 färgplanscher och 17 teckningar av Eva. Texten i boken är till största delen densamma som i *Galejan*, men illustrationerna är nya. Evas böljande jugendinspirerade stil och svepande linjer finns kvar, men tillskillnad mot de svartvita illustrationerna i tidskriften där den mörka skogen står tät och trolsk är bokens skirare, elegantare och vänligare med milda färger. I *Galejan* är barnen närmast obetydliga, ibland skissartade inför naturen, medan de i boken har en mycket mer framträdande roll än i tidningen (se bild 2 och 3). Även i boken använder Eva gråmusen som signatur (se bild 3). Text och bild har analyserats i studentuppsatsen

12 Lena Kåreland, *Gurli Linders barnbokskritik: Med en inledning om den svenska barnbokskritikens framväxt*, Skrifter utgivna av svenska barnboksintitutet 4 (Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1977), 7.

13 Gurli Linder, ”Våra barns fria läsning”, *Svenska Dagbladet*, 28 oktober 1925.

14 *Galejan: Tidning för barn och ungdom*, nr 1 (25 oktober 1925) Detta exemplar har liksom nästföljande exemplar nr 1. Då det är bara några få sidor uppfattar jag det som ett provnummer. *Galejan: Tidning för barn och ungdom*, nr 1 (31 oktober 1925).

15 Vivi Laurent, ”Ungdomstidningar och ungdom.”, *Svenska Dagbladet*, 5 november 1925.

16 Ehn och Ljung, ”Vivi Täckholm och sagan om Snipp Snapp Snorum”, 8.

Vivi Täckholm och Sagan om Snipp Snapp Snorum av Birgitta Ehn och Birgitta Ljung. Uppsatsen är intressant då det är den enda text som ingående diskuterar Evas illustrationer. De menar att bilderna i *Galejan* är personligare än bokens som är mer stilbundna, exempelvis bär Snipp moderna kläder i boken vilket gör att barnen, som läser sagan, lättare identifierar sig med honom (se bild 3), medan han i *Galejan* har en ”typisk Bauer-dräkt och en pageinspirerad mössa.”¹⁷ Tydligt är enligt mig att bilderna i boken är mer drivna och fullödiga i detaljerna än de i tidningen, vilket inte är så konstigt med tanke på att Eva hunnit utbilda sig under mellantiden. Troligen har Eva den brittiske konstnären Arthur Rackham som förebild till illustrationerna i boken.¹⁸ Andra inspirationskällor kan vara Elsa Beskow, John Bauer och Louise Moe.¹⁹ Liksom Moe och Beskow besjalar Eva naturen, hon är Vivi Täckholms text trogen. Klöver, svampar och smådjur får mänskliga drag, både i text och i bild, men Eva lägger även till några egna detaljer så som ansikten på smultronen. I sagans text uppmärksammas kvinnans ställning: ”Men varför skall det just vara karlar? Tror du inte att vi fruntimmer äro lika starka? Jo, minsann!” svarar Flitiga Lisa när Snipp letar efter flyttkarlar.²⁰ Även i illustrationerna lyfts kvinnan fram. Ehn och Ljung menar att det är ovanligt på 1920-talet att mammorna tecknas så ljusst och så unga som Eva tecknat mamman i sagan (se bild 3), ofta porträtteras de som äldre och arbetstyngda. De styrker dock bara påståendet med exemplet Elsa Beskows Tomtemor, som de menar är en ”traditionell liten gumma.”²¹ Vad gäller Snipp, Snapp och Snorum så tecknas de inte riktigt i linje med de ”blonda, koltklädda och tämligen konforma barn” som enligt Gunna Grähs befolkar de svenska barnböckerna under denna tid.²² Snipp är mörkhårig och förefaller mörkögd, Snapp är ljus. Lille Snorum syns sällan på bilderna (se bild 2 och 3). I dag vet vi inte om det är Vivi Täckholm eller Eva som i illustrationerna väljer att porträtteras mamman som ung, Snipp som mörkhårig och Snapp som ljushårig. Beata Arnborg menar dock att det i sagan

17 Ehn och Ljung, 28–29.

18 Gurli Linder, ”Böcker för barn och ungdom”, *Biblioteksbladet*, 12 (1927): 91.

19 Ehn och Ljung, ”Vivi Täckholm och sagan om Snipp Snapp Snorum”, 27–28.

20 Laurent, *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*, 36.

21 Ehn och Ljung, ”Vivi Täckholm och sagan om Snipp Snapp Snorum”, 17–18.

22 Gunna Grähs, ”Ingrid Vang Nyman: En finurlig krumelur i marginalen?”, i *Vår Pippi – vår Vang: Tecknarna hyllar Ingrid Vang Nyman och det moderna genombrottet inom svensk barnboksbild*, red. Ulla Rhedin och Gunna Grähs (Salikon förlag, 2016), 156.



Bild 2. Stortvätt, bild ur *Galejan* nr 2 1925, s. 19. Naturen står i fokus och figurerna, små och obetydliga, smälter in i den. Konturen av Snipp avtecknar sig elegant mot mammans kjolar.



Bild 3. Farbror Jämntjock, mörkhåriga Snipp och unga mamma i kapitlet "Snipp blir rädd". Farbror Jämntjock har mänskliga drag, samt en klädsam hatt. Snipp har moderna kläder. Ur: *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*, 1926, s. 21.

är tydligt att Vivi Täckholm ser ”det manliga maktmönstret i samhället”.²³ Kanske inspirerar hon Eva till liknande tankar, kanske växer stilen fram som en frukt av samarbetet dem emellan. Vivi Täckholm själv säger i en intervju att Eva Andersson är mycket skicklig och att illustrationer och text är lika viktiga för boken.²⁴

Mottagandet av boken

Sagan om Snipp, Snapp, Snorum har i modern tid kallats en klassiker och Arnborg skriver att de detaljerade färgplanschererna ”älskats av generationer barn och föräldrar”.²⁵ Förutom i bokform ges teckningarna ur boken ut som brevpapper 1976 av Generalstabens förlag, och sagan läses även i radio.²⁶ Att den säljer bra bekräftas av ett brev som Vivi Täckholm skriver till Albert Bonniers förlag 15 år efter att boken ges ut första gången: Med 20 000 exemplar, är boken den av hennes böcker som sålt bäst.²⁷ Flera recensioner vittnar om att Evas illustrationer får ett positivt mottagande. I *DN* inför julen 1926 står exempelvis att läsa ”För familjens minsta (4–6 åringar) lämpa sig ’Sagan om Snipp, Snapp, Snorum’ av Vivi Laurent. Förtjusande färgplanscher och teckningar komplettera på ett förtjänstfullt sätt sagorna.”²⁸ Illustratören nämns inte. Andra recensenter gör Eva mer rättvisa och nämner henne vid namn. Signaturen ”–gen” menar till och med att illustrationerna, som är ”kunnigt och elegant gjorda”, tillskillnad från boken visar på en originell fantasi och säger att Eva och Vivi Täckholm ”tillsammans åstadkommit en förtjusande sago- och bilderbok.”²⁹ Även Gurli Linder är positiv till illustrationerna. I *DN* skriver hon att Eva ”illustrerat med läckra och fantasifulla bilder; i *Biblioteksbladet* att bilderna är ”väl komponerade och eleganta, men något för spröda och anemiska för att illudera den svenska skogens djup och kraft”, samt att bokens pris är mycket billigt i förhållande

23 Arnborg, *Professor Vivi*, 138.

24 Ehn och Ljung, ”Vivi Täckholm och sagan om Snipp Snapp Snorum”, 27.

25 Arnborg, *Professor Vivi*, 37.

26 Ehn och Ljung, ”Vivi Täckholm och sagan om Snipp Snapp Snorum”, 1; ”Rundradions program för veckan 4–10 febr. 1934”, *Svenska Dagbladet*, 1 februari 1934.

27 Vivi Laurent-Täckholm till Kaj Bonnier, 10 januari 1941, E 1o:73, Avlidna författares korrespondens –1982, Albert Bonniers förlag, CfN. År 1929 går Ahlén och Åkerlunds förlag upp i Albert Bonniers förlag.

28 ”Julklappar för ung och gammal”, *Dagens Nyheter*, 19 december 1926.

29 –gen, ”Sagor och äventyr”, *Svenska Dagbladet*, 24 december 1926.

till den "gedigna och läckra utstyrseln."³⁰ Den som letar julklappar inför julen 1926 kan, mot en kupong i exempelvis *Vecko-Journalen*, köpa boken för bara 1 krona och 87 öre.³¹

1930-talet och den osynliggjorda illustratören till Berghagabarnen

Efter att *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum* utkommit har Eva och Vivi Täckholm inget mer samarbete. Vivi Täckholm säger i en senare intervju att Eva dör bara "några och 20 år gammal."³² Det stämmer inte, Eva går istället vidare och fortsätter sina studier. Troligt är att Vivi Täckholms giftermål är 1926, samt flytt till Egypten samma år, bidrar till att de tappar kontakten. Åren 1928–1930 studerar Eva vid Kungliga Konsthögskolan i Stockholm, i figurmålararskolornas lägre klass, där hon får lovord.³³ Vid folkräkningen 1930 bor hon hemma hos föräldrarna i Villa Nordeborg, hon är ogift och arbetar som "målarinna".³⁴ Eva inleder det nya årtiondet med att i rask följd illustrera åtminstone fem böcker 1932–1934. Det är nu hon börjar arbeta för J.A. Lindblads förlag i Uppsala. En av de första böcker hon illustrerar för dem är *Guldnyckeln* av Hedda Landström år 1934. Lindblads blir det förlag som Eva arbetar mest för. Att försörja sig som barnboksillustratör under 1930-talet kan inte vara lätt. Barnboken ses ännu inte som riktig litteratur och man talar sällan om den i litterära kretsar. Den inflytelserika tidskriften *Bonniers Litterära magasin (BLM)* startar 1932, men publicerar nästan ingenting under det första årtiondet om barnlitteratur.³⁵ Tillsammans med författaren Märta Tamm-Götlind (1888–1982) gör Eva bilderboken *Djurfesten i storskogen*, vilken utkommer 1938. Det är tydligt att bilden är det centrala i boken då omslagstexten lyder "Bilderbok av Eva Andersson med text av Märta Tamm-Götlind" (se bild 4 och 7). Gunnel Furuland beskriver *Djurfesten i storskogen* som en "modern tomtesaga" (se bild 4 och

30 G. L. [Gurli Linder], "Bilderböcker", *Dagens Nyheter*, 19 december 1926; Linder, "Böcker för barn och ungdom".

31 "Julklappar för ung och gammal".

32 Ehn och Ljung, "Vivi Täckholm och sagan om Snipp Snapp Snorum", 27.

33 Kungliga konsthögskolan, *Katalog: Läroår 1929–1930* (Stockholm: Kungliga Akademien för de fria konsterna, 1929), 2. Se även Kungliga konsthögskolan, *Katalog för läroåret 1928–1929*.

34 Folkräkning 1930: Helga Trefaldighets församling, Uppsala län, 1930 års folkräkning, https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/B0001052_00175.

35 Lena Kåreland, *Modernismen i barnkamraren: Barnlitteraturens 40-tal*, Skrifter utgivna av Svenska Barnboks-institutet 66 (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1999), 82.

7), dock utan att nämna Eva.³⁶ Boken handlar om hur tomtarna får en flygmaskin som ska hjälpa tomtefar att dela ut julklappar. Flygmaskinen är en tidstypisk modernitet, liksom ett elegant och stramt bildspråk är typiskt för mellankrigstiden.³⁷ Men Eva håller istället fast vid de böljande linjer som vi känner igen sedan *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*, dessa bilder är till och med ännu mustigare och färggladare – mindre anemiska. *Djurfesten i storskogen* skiljer sig på så sätt från vissa av Evas andra böcker från samma tid, vilka har ett mer tidsenligt bildspråk. Kanske har bilderna ritats några år innan de blir publicerade eller så är anledningen att boken är mer Evas egen skapelse, i den ger Märta Tamm-Götlind ord åt Evas bilder, till skillnad mot de andra böckerna som antagligen var illustrationsuppdrag i vilka hon inte hade samma frihet att själv bestämma stil och motiv. Eva har mognat, är mer erfaren och har högskolestudier bakom sig. Den lilla gråmusen är borta ur signaturen och sina verk signerar Eva nu med en namnteckning.

Då jag på plats i magasinet går igenom illustrerade barnböcker i den äldre samlingen upptäcker jag att det i flera av böckerna saknas uppgift om illustratör. Ibland finns en signatur i illustrationen, många gånger oläslig, ibland saknas även det. Jag bestämmer mig för att gå igenom alla böcker i samlingen av de författare som jag vet att Eva samarbetat med, kanske finns här fler bokillustrationer av Eva som inte syns i någon katalog. Snart hittar jag boken *Berghagabarnen: Berättelse från Upplandsbygden och Lappmarken* av Märta Tamm-Götlind. Boken utkommer året innan *Djurfesten i storskogen*, år 1937. I boken finns ingen illustratör angiven, och således saknas det även illustratör i UB:s kataloger samt i den nationella bibliotekskatalogen LIBRIS. Inte heller Helena Lindskog, som i *Norrbyn* nämner boken, säger något om illustratör.³⁸ Bilderna i boken är svartvita och tillskillnad mot *Djurfesten i storskogen* så är bildspråket stramare och mer modernt, detta är också en illustrerad kapitelbok till skillnad från en bilderbok. Istället liknar bilderna andra illustrationer av Eva från samma tid, som illustrationerna i *Klasse från Stockholm* av Irma S:t Cyr eller de i *Lotti och Tatti* av Märtha Rosencrantz,

36 Märta Tamm-Götlind, *Djurfesten i storskogen: Bilderbok* (Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1938); Gunnel Furuland, "Märta Elisabet Katarina Tamm-Götlind", *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 2 mars 2020, <http://skbl.se/sv/artikel/MartaTammGotlind>.

37 Elina Druker, *Eva Billow: Bilderboks-konstnär och författare*, Skrifter utgivna av Svenska Barnboks-institutet 124 (Göteborg: Makadam, 2014), 49–50.

38 Gerda Helena Lindskog, *Norrbyn: Norrland i 1900-talets svenskspråkiga barn- och ungdomslitteratur*, Skrifter utgivna av Svenska barnboks-institutet 121 (Umeå: h:ström – Text & Kultur, 2013), 135.

bägge kapitelböcker utgivna på Lindblads förlag år 1936. Samma teknik har använts i två av de tre böckerna och vissa detaljer är mycket lika, som exempelvis manskaraktären, även om han är något yngre i *Berghagabarnen* och det även är en fråga om tidsideal (se bild 5). Illustrationerna i *Berghagabarnen* har Evas signatur (se bild 6). Genom att förlaget försummat att nämna illustratörens namn i boken osynliggörs Eva, inte bara i bibliotekskatalogerna utan allmänt i sitt eftermäle. I UB:s samling finns 1:a och 2:a upplagan av boken, utgivna samma år på Lindblads förlag.



Bild 4. Omslag till *Djurfesten i storskogen*, tredje upplagan, 1952. På omslaget står tydligt att det är en bilderbok, Evas namn står först. Trots den moderna flygmaskinen har Eva inte anammat mellankrigstidens strama bildspråk.

Men inte heller *Berghagabarnen* är Märta Tamm-Götlinds och Evas första samarbete. År 1934 skickar Märta Tamm-Götlind ett följebrev till ett manus, av henne och Eva, till redaktör Kaj Bonnier. I brevet kallar hon Eva konstnärinna och påminner om att hon är illustratören till *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*. Då de bägge bor i Uppsala blir det lätt för dem att samarbeta, menar hon.³⁹ Brevet innehåller också intressanta uppgifter om vad Eva begär för sina illustrationer. I början av 1950-talet ligger engångssumman för en illustration på runt 25 kronor per bild.⁴⁰ I brevet framgår att Eva år 1934 begär 15 kronor för bilderna i tvåfärg, 20 kronor för dem i trefärg samt 10 kronor för eventuella vinjetter, en summa som Märta Tamm-Götlind anser låg. Det finns ett refuseringsbrev från Bonniers vilket med största sannolikhet handlar om detta manus.⁴¹ Så vitt jag vet blev manuset aldrig utgivet. Brevet visar att Eva inte enbart tar illustrationsuppdrag



Bild 5. Till vänster: Illustration ur boken *Berghagabarnen: Berättelse från Upplandsbygden och Lappmarken*, 1937, s. 31. Ovan: Illustration ur boken *Klasse från Stockholm*, 1936, s. 102.

39 Märta Tamm-Götlind till Kaj Bonnier, 1934, E 1o:5, Avlidna författares korrespondens –1965, Albert Bonniers Förlag, CfN.

40 Grähs, "Ingrid Vang Nyman", 159.

41 Kaj Bonnier till Märta Tamm-Götlind, 29 mars 1934, E 1o:5, Avlidna författares korrespondens –1965, Albert Bonniers Förlag, CfN

som hon får sig tilldelade utan även aktivt medverkar till att skapa vissa av de manus hon illustrerar.

1940-talet

1940-talet blir ett bättre årtionde för barnboken än de föregående. Eva illustrerar flera läroböcker samt uppbyggelselitteratur och skönlitteratur för barn, flertalet av de författare Eva illustrerar är kvinnor. Jeanna Oterdahl är författare till tre av böckerna.⁴² Den första: *De sjungande löven: sagospel för stora barn och små*, är i UB:s samlingar placerad på Svensk dramatik och inte bland barnböcker. Boken utkommer 1944. Därefter kommer *Korta brev till min vän Birgitta: en konfirmationsgåva*, år 1945,⁴³ samt *Joakim, den lille urmakaren: gamla sagor i ny dräkt*, år 1946. Alla tre är utgivna på Lindblads förlag

Gurli Linder efterföljs som barnbokskritiker av bland andra Jeanna Oterdahl, Greta Bolin och Eva von Zweigbergk, de två sistnämnda ”sin tids normsättare och maktfaktorer i det barnlitterära fältet”.⁴⁴ På trettio år har det inte utkommit någon bok i ämnet barn och ungdomslitteratur på svenska, en brist som Eva von Zweigbergk och Greta Bolin bestämmer sig för att åtgärda i *Barn och böcker*, vilken får stort genomslag.⁴⁵ Av de författare som Eva illustrerat för nämns i boken endast Jeanna Oterdahl och Ingrid Wallerström. Lena Kåreland anser att den traditionella syn på barnboken som förmedlas i *Barn och Böcker* inte skiljer sig mycket från Gurli Linders.⁴⁶ Redan tjugo år tidigare menade, som vi sett, Vivi Täckholm att Gurli Linder var för traditionell i sin kritik av *Galejan*, en syn på barnlitteraturen som nu alltså förs vidare. Den moderna barnbokens genombrott brukar förläggas till runt 1945.⁴⁷ Förlagen visar ett allt större intresse för barnboken, flera ordnar tävlingar och även illustrationerna uppmärksammas med hedersomnäm-

42 Jeanna Oterdahls arkiv finns bland KvinnSams samlingar, liksom Märta Tamm-Götdinds arkiv samt viss korrespondens från Vivi Täckholm.

43 Evas illustrationer och omslag finns i upplaga 1, 2 och 3. I 4:e upplagan har omslaget bytts och i 5:e upplagan har vissa av Evas illustrationer bytts ut mot illustrationer av Inger Årfelt-Svalander.

44 Kåreland, *Modernismen i barnkammaren*, 97, 104.

45 Greta Bolin och Eva von Zweigbergk, *Barn och böcker*, 4:e uppl. (Stockholm: Kooperativa förbundets bokförlag, 1951), 7.

46 Kåreland, *Modernismen i barnkammaren*, 109.

47 Kåreland, 24.

nanden.⁴⁸ Ungdomsförfattarföreningen som bildas 1948 bidrar också till att höja barnbokens anseende och i *BLM* börjar barnlitteratur diskuteras i samma termer som vuxenlitteratur.⁴⁹ Mot slutet av årtiondet sammanfattas barnbokens 1940-tal i tidskriften av Inger Arvidsson: ”Det viktigaste som har hänt inom barnlitteraturen under 40-talet är det ökade intresset hos föräldrar och förlag för barnboken som en egen konstart – inte bara som en mindre och sämre och billigare bok än de vuxnas böcker.”⁵⁰ Men trots att barnböckerna nu uppmärksammas mer av tidskrifter och förlag är det fortfarande svårt att få uppmärksamhet och en skälig ersättning som illustratör.⁵¹ Ingrid Vang Nyman (1916–1959) verkar som illustratör, till bland annat Pippi Långstrump böckerna, under delvis samma tid som Eva. Hon strider hårt för sina rättigheter, så mycket att hon gör sig impopulär bland förläggare och även kommer i bråk med Astrid Lindgren som blir ”ursinnig” på henne för hennes krav på ersättning.⁵² Ingrid Vang Nymans bilder är nyskapande på ett sätt som Evas inte är, dessutom skiljer det 20 år mellan det att *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum* kommer ut tills dess att Ingrid Vang Nyman förändrar vår syn på barnboksillustrationen. Ändå funderar jag på om Eva är lika medveten om sina rättigheter och stridbar som Ingrid Vang Nyman, det är nog inte alltid enkelt.

1950-talet och Himlastegen

Redan 1904 anslöt sig Sverige till Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk, vilken ger upphovspersoner till ett konstnärligt och litterärt verk ett upphovsrättsligt skydd. Men fortfarande på 1950-talet får illustratören oftast bara en engångsersättning och inte heller ersättning för omslagsskisser.⁵³

För Evas del inleds 1950-talet med att hon troligen illustrerar två böcker åt Folke Nordangård: *Himlastegen* (1951) samt *Lill-Per i Baby-lonien* (1952), bägge utgivna på Gummessons förlag. *Himlastegen*, hittar jag vid en genomgång i magasinet. Illustrationerna är signerade av Eva (se bild 6),

48 Lena Törnqvist, *Ingrid Vang Nyman: En biografi*, Astrid Lindgren-sällskapets skrifter 8 (Lettland: Salikon, 2016), 73. Ett känt exempel på en barnbok som nu vinner pris är Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump*.

49 Kåreland, *Modernismen i barnkammaren*, 24; 81–82.

50 Ingrid Arvidsson, ”40-talet i barnkammaren”, *Bonniers litterära magasin* 18, nr 7 (1950): 544.

51 Grähs, ”Ingrid Vang Nyman”, 153–154.

52 Grähs, 163–64.

53 Grähs, 153, 159. Om Bernkonventionen se Nationalencyklopedin, ”Bernkonventionen”, åtkomstdatum 22 november 2020, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/bernkonventionen>.

men i boken eller bibliotekskatalogerna finns inte någon uppgift om illustratör. Trots att Eva nu illustrerat böcker i över 20 år osynliggörs hon än en gång av förlaget. Färgsättningen är en helt annan än i Evas tidigare böcker, med kontrastfärger i blått, gult, vitt och svart. Stilmässigt har bilderna mer likhet med de lekfulla, böljande linjerna i *Djurfesten i storskogen*, än med det strama och återhållsamma bildspråket i kapitelböckerna under 1930-talet, en anledning kan vara att texten är sagobetonad i stället för realistisk. Under efterkrigstiden blir det vanligt att reducera miljöskildringen för att fokusera på det väsentliga i bilderna.⁵⁴ Det är något som tydligt syns i illustrationerna till *Himlastegen* där kompositionen både till färg och form är mycket förenklad och bakgrunden stiliserad.

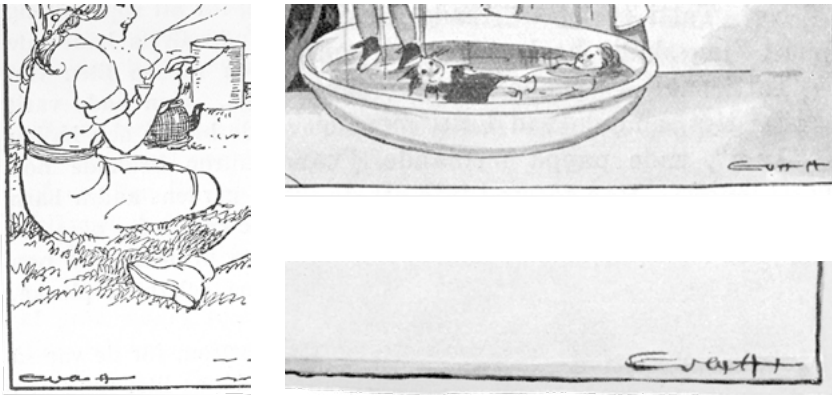


Bild 6. Signaturer från böckerna. Till vänster: *Berghagabarnen*, 1937, s. 96. Överst: *Lotti och Tatti*, 1936, s. 97. Nederst: *Himlastegen*, 1951, s. 34.

Lill-Per i Baby-lonien är, så vitt jag vet, den sista bok som Eva illustrerar.⁵⁵ Under sitt levnadslopp målar hon även porträtt samt akvareller.⁵⁶ Det finns inga uppgifter om att hon gifter sig, får egna barn, eller flyttar från barndomshemmet i Uppsala. I april 1954 dör Eva, 46 år gammal. Enligt en familjemedlem avslutar hon själv sitt liv.⁵⁷ Fem år senare, år 1959, tar

54 Druker, *Eva Billow*, 81.

55 Boken finns inte i UB:s samlingar men i LIBRIS står Eva angiven som illustratör.

56 Roosval och Lilja, *Svenskt konstnärslexikon*, vol. 1, *Abbe-Dahländer*, 65.

57 Tobia Carozzi i samtal med författaren 18 oktober 2019. Tobias mormor är Evas kusin Sigrid.

Ingrid Vang Nyman sitt liv.⁵⁸ Lena Törnqvist frågar sig: ”Varför låg inte världen öppen för Ingrid Vang Nyman på samma sätt som för Astrid Lindgren?” och svarar att kanske för att ”livet inte enbart handlar om vad man åstadkommer. Det handlar också mycket om vem man är och när man verkar.”⁵⁹ Eva, liksom Ingrid Vang Nyman, verkar i en tid då både förlag och samhälle osynliggör barnboksillustratören. Jag funderar på om det kan vara en bidragande orsak till deras svårigheter i livet. En dubbel kamp, att dels osynliggöras som konstnär, dels behöva kämpa med ekonomiska svårigheter. Året efter Evas död, år 1955, bildas föreningen Svenska Tecknare, vilken ser till att illustratören får del av Biblioteksersättningen.⁶⁰

Barnboken på biblioteket – klassificering och placering

Ett sätt att närma sig böckerna i ett bibliotek är genom hur de organiseras. Hur böckerna organiseras är sammankopplat med hur de klassificeras. Ett klassifikationssystem inte bara speglar, utan konstruerar även en bild av det omgivande samhället.⁶¹ Den samling som här behandlas: Pedagogik Svenska samlingen barnböcker (Ped. Sv. Barnb.) hör till våra äldre allmänna samlingar. Likväl kännetecknas den av en gemensam nämnare som skiljer den från de allmänna skönlitterära äldre samlingarna: målgruppen. Skönlitterär barnlitteratur, till skillnad från skönlitterär vuxenlitteratur, klassificeras och organiseras i de äldre samlingarna in under pedagogik. Med andra ord anses Astrid Lindgrens och Ingrid Vang Nymans *Pippi Långstrump* (1945) och Lennart Hellsings och Stig Lindbergs *Krakel Spektakel* (1952) höra lika mycket hemma under pedagogik som *Resan till läslandet. 3, Läsebok för andra skolåret* av Ellen Holmér, Kerstin Pleijel och Eva Andersson (1945). Låt vara att den senare klassificeras på underavdelningen lärobok istället för barnbok, under huvudavdelningen Pedagogik står de lika fullt. I dag omfattar samlingen Ped. Sv. Barnb. ca 2 800 volymer, samlingen är avslutad och inga

58 Håkan Hardenborg, ”Hon gav oss bilden av Pippi!”, i *Vår Pippi – Vår Vang: Tecknarna byllar Ingrid Vand Nyman och det moderna genombrottet inom svensk barnboksBild*, red. Ulla Rhedin och Gunna Grähs (Salikon förlag, 2016), 41.

59 Törnqvist, *Ingrid Vang Nyman*, 146.

60 Grähs, ”Ingrid Vang Nyman”, 153–54.

61 Joacim Hansson, *Klassifikation, bibliotek och samhälle: En kritisk hermeneutisk studie av ”klassifikation för svenska bibliotek”*, Skrifter från Valfrid 19 (Borås: Valfrid, 1999), 12.

fler böcker tillkommer.⁶² Kortkatalogen⁶³ på Humanistiska biblioteket är än i dag den mest heltäckande förteckningen över samlingen. Den är i stort sett uppställd efter det system som väljs när hela bokbeståndet i dåvarande Göteborgs stadsbibliotek, föregångare till UB, nykatalogiseras i början av 1900-talet.⁶⁴

Under seklets första hälft utvecklas en annan kultur vad gäller barnböcker på folkbiblioteken än på universitets- och högskolebiblioteken. För folkbiblioteken blir barnlitteraturen viktig, ”den unga läspubliken blev en makt.”⁶⁵ År 1911 invigs det första offentliga barnbiblioteket i Stockholm och 1921 utkommer första utgåvan av *Klassifikationssystem för svenska bibliotek* (SAB-systemet).⁶⁶ I det inordnas barn- och ungdomslitteraturen efter samma indelning som vuxenlitteraturen:

Bibliotek, som avse såväl vuxna som barn, böra givetvis vid böckernas klassificering och uppställning skilja de i främsta rummet för barn avsedda böckerna från de övriga.

I bibliotek, där man önskar uppdelat även barn- och ungdomslitteraturen på olika fack, kan man [...] använda alldeles samma avdelningar som i fråga om litteraturen för de vuxna, varvid före avdelningssignaturen skrives ett u, t. ex. nöjesläsning för barn och ungdom uH, d.v.s. signaturen för avd. Skönlitteratur, föregången av ett u.⁶⁷

För folkbiblioteken blir SAB-systemet norm men UB och andra universitets- och högskolebibliotek byter inte klassifikationssystem vid denna tidpunkt. En viktig faktor, som har stor påverkan på UB:s samlingar, är pliktleveranserna, som startar till Göteborgs stadsbibliotek år 1921, och som innefattar nästan allt som trycks i Sverige. Den nyutkomna svenska litteraturen har fram tills

62 Folianterna samt litteratur som på annat sätt avviker genom att t.ex. ingå i en specialsamling eller anses särskilt värdefull är inte medräknade i hyllmetrarna.

63 UB:s kortkatalog ”Katalog –1957” förtecknar genom en alfabetisk- och en systematisk del UB:s tryckta samlingar från äldsta tid till och med 1957. Den alfabetiska katalogen finns i två versioner, varav en i dag är inskannad och sökbar via webben. Versionerna skiljer sig ytterst lite åt och jag gör därför ingen skillnad på dem i denna text.

64 Sven Grén Broberg, ”Några minnen och anteckningar”, i *Göteborgs stadsbibliotek 1891–1941: Minneskrift*, red. Severin Hallberg, Acta Bibliothecae Gotoburgensis 1 (Göteborg, 1941), 3.

65 Eva von Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* (Stockholm: Rabén & Sjögren, 1965), 387.

66 Zweigbergk, 387; Carina Broman och Anna Hultén, ”Kungliga bibliotekets klassifikationssystem över den svenska samlingen år 1887” (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Borås, Högskolan i Borås, 2005), 14, <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-17906>.

67 *Klassifikationssystem för svenska bibliotek* (Stockholm: Norstedt, 1921), 56, <http://runeberg.org/sab1921>.

dess främst förvärvat genom köp och pliktleveranserna innebär därför ett fantastiskt komplement till samlingarna.⁶⁸

Synen på barnlitteraturens funktion speglas i det lokala system för klassifikation som Kungliga biblioteket tillämpar mellan 1887–1955 för den svenska samlingen, vilket troligen även står som förebild för UB, liksom andra universitet- och högskolebiblioteks samlingar i Sverige under denna tid. Carina Broman och Anna Hultén menar att det följer den rådande kunskapsynen vid slutet av 1800-talet enligt vilken undervisning danar människan och litteratur är ett uttryck för hur kultiverad hon är.⁶⁹ Barnböcker ska dana barnen och klassificeras som pedagogik. De anses inte vara ett uttryck för människans kultivering, vilket skönlitteraturen är. Den här synen på barnlitteraturen går igen i ämnet pedagogik på universiteten. Folkskollärare likväl som småskollärare utbildas under 1900-talets första hälft vid seminarier. Men pedagogik finns som akademiskt ämne vid landets universitet- och högskolor sedan början av 1900-talet. Då den första professuren i pedagogik tillsätts vid Uppsala universitet år 1910, fastslås att pedagogikens studieobjekt ska vara uppfostran.⁷⁰ Till skillnad mot folkbiblioteken, är barnböckerna på det vetenskapliga biblioteket i första hand ämnade för utbildning inom pedagogik och klassifikationen görs i linje med inriktningen av det akademiska ämnet pedagogik. Det kan också finnas en tredje orsak till att barnboken inte släpps in bland skönlitteraturen på universitets- och högskolebiblioteken, nämligen att makt och kunskapsorganisation hänger nära samman. Jenny Samuelsson skriver angående kunskapsorganisation av feministisk forskning: ”Artikulationer, som indexeringar och klassifikationer eller feministiska texter, kan alltid refereras till grupper eller individers sociala intressen, som alltid får olika sociala konsekvenser av något slag.”⁷¹ Här finns en parallell till barnböck-

68 E. Marklund, ”Svensktrycket”, i *Göteborgs stadsbibliotek 1891–1941: Minnesskrift*, red. Severin Hallberg, Acta Bibliothecae Gotoburgensis 1 (Göteborg, 1941), 21, 22. Göteborgs universitetsbibliotek är än i dag ett av de så kallade pliktbiblioteken i Sverige.

69 Broman och Hultén, ”Kungliga bibliotekets klassifikationssystem över den svenska samlingen år 1887”, 32–33.

70 En hållbar lärarutbildning: Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning, Statens offentliga utredningar, 2008:109 (Stockholm: Fritze, 2008), 67, 71, <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2008/12/sou-2008109>.

71 Jenny Samuelsson, *På väg från ingenstans: Kritik och emancipation av kunskapsorganisation för feministisk forskning*, Akademiska avhandlingar vid Sociologiska institutionen / Umeå universitet 53 (Umeå: Umeå universitet, 2008), 220.

erna, som inte är ämnade för en målgrupp med makt. De är inte heller, under denna tid, skrivna eller illustrerade av upphovspersoner med makt. Som vi sett tidigare är majoriteten av barnboksförfattarna, och troligen även illustratörerna, under början av 1900-talet kvinnor. På forskningsbiblioteken saknas de förkämpar för barnens litteratur som finns på folkbiblioteken.

Det ska dröja ända fram till 1958 innan UB börjar använda SAB systemet. Anledningen är troligen enkel. År 1956 kommer en ny version av systemet och samma år börjar man att använda SAB klassning på Kungliga biblioteket.⁷² UB är inte sena att följa efter. Den skönlitterära barnboken börjar nu klassificeras som skönlitteratur, men ändå särskild från vuxenlitteraturen genom en egen underavdelning. Men barnböckernas resa på UB slutar inte med SAB. Runt 2012 går UB, liksom Kungliga biblioteket och många andra universitets- och högskolebibliotek i Sverige, över till Dewey Decimal Klassifikation (DDK).⁷³ I systemet klassificeras skönlitterära barnböcker som litteratur. För illustrerade barnböcker (grafisk formgivning) finns en särskild DDK-kod. Böcker som får denna kod på UB är litteraturhistoriska verk, inte de litterära verken. Vad gäller hylluppställningen så har barnboken fått behålla sin särställning i Humanistiska bibliotekets magasin och den nya barnbokssamlingen, från och med 1958, står i ett eget rum på bokstaven Öu. Varför man valde just bokstäverna Öu vet vi inte i dag, Ö är inte en SAB klassning. Troligt är att det hänger samman med att barnlitteraturen dels gavs en egen hylluppställning, då hela samlingen från början var befästad med särskilda låneregler. Dels att samlingen innehåller både skön- och facklitteratur för barn, en uppdelning som inte stöds i SAB. Det intressanta är ändå valet att bryta ut barnlitteraturen i en egen samling. Som Maria Nikolajeva uttrycker det i *Barnbokens byggklossar* så har barnboken flera gemensamma drag med vuxenlitteraturen men den är också annorlunda, det ”innebär inte nödvändigtvis, som många tror, att den är enklare eller konstnärligt sämre än vuxenlitteratur; den är helt enkelt annorlunda.”⁷⁴ Att barnboken placerats på olika avdelningar under olika tider och i olika typer av bibliotek är kanske inte så konstigt. Den pedagogiska aspekten av barnboken är en del av dess väsen, men ”all litteratur har under olika

72 Broman och Hultén, ”Kungliga bibliotekets klassifikationssystem över den svenska samlingen år 1887”, 5.

73 För barnböcker på Pedagogiska biblioteket, används än i dag SAB. För bilderböcker för barn på Konstbiblioteket tillämpas samma praxis som på Humanistiska biblioteket.

74 Maria Nikolajeva, *Barnbokens byggklossar*, 3:e uppl. (Lund: Studentlitteratur, 2017), 33–34.

perioder använts i didaktiska – eller kanske snarare ideologiska – syften” och barnlitteraturens roll kan inte förminska till enbart ett ”pedagogiskt verktyg”.⁷⁵ Att den illustrerade barnboken och i synnerhet bilderboken är ett komplext medium med olika kvaliteter är något jag känner igen från det dagliga arbetet med förvärv på UB. Att den kan passa lika bra in på Konstbiblioteket som på Pedagogiska biblioteket och Humanistiska biblioteket är ett bevis på dess särart.

Om att hitta Eva i UB:s kataloger och osynliggörandet av illustratören

Svårigheterna att än i dag hitta Evas verk i bibliotekskatalogerna understryker osynliggörandet av illustratörerna under första hälften av 1900-talet. Att få med sitt namn i tryck i boken är inte alltid illustratören förunnat. Förlagens bibliografiska uppgifter i boken ligger som grund för bibliotekens kataloger och de har således ett stort ansvar för att synliggöra illustratören, men det är inte enbart förlagens ansvar, även biblioteken bidrar genom att föra in de illustratörer som finns synliggjorda i böckerna i bibliotekskatalogen och på så sätt göra dem sökbara. En mindre undersökning av ett urval böcker i samlingen Ped. Sv. Barnb. i UB:s magasin visar att ca två tredjedelar av böckerna har illustratörens namn bland de bibliografiska uppgifterna i boken. Av de böcker där illustratör uppgivits av förlaget tas uppgiften med på katalogkortet i runt hälften av fallen.⁷⁶ I dag är praxis att ta med både illustratör och författare vid katalogisering av barnböcker samt att ange den först nämnda på titelsidan som huvudingång till verket, oavsett om det är illustratör eller författare. Det är även praxis att, om möjligt, ange födelse och dödsår såväl för författare som för illustratör, när ett namn är så pass vanligt att det kan förväxlas med andra personer. Under Evas tid användes inte samma praxis.

När jag börjar leta efter illustrationer av Eva känner jag till en titel illustrerad av henne: *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*. I Svensk bokkatalog finns Eva med i beskrivning till första utgåvan (1926) av boken, men inte i index.

75 Nikolajeva, 33.

76 Jag gick igenom ca 60 illustrerade böcker från hyllan Ped. Sv. Barnb. Ett tiotal böcker valdes slumpmässigt, resten var böcker som skrivits av de författare som Eva arbetat med. Alla böcker var från 1900-talet, de flesta utgivna mellan 1920–1957. Fanns illustratörens namn bland de bibliografiska uppgifterna i boken slog jag även upp boken mot den inskannade delen av kortkatalogen Katalog –1957 för att se om illustratör fanns angiven där.

Det går inte att slå upp "Eva Andersson" och få en hänvisning till boken.⁷⁷ I UB:s bibliotekskataloger finns hon inte omnämnd som illustratör till första utgåvan, det saknas till och med uppgift om att boken är illustrerad (se bild 7). Först på katalogkortet till utgåvan från 1957 står Eva med som illustratör. *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum* kommer med åren att ges ut i flera utgåvor och upplagor, alla finns i UB:s samling.⁷⁸ De tre senare upplagorna

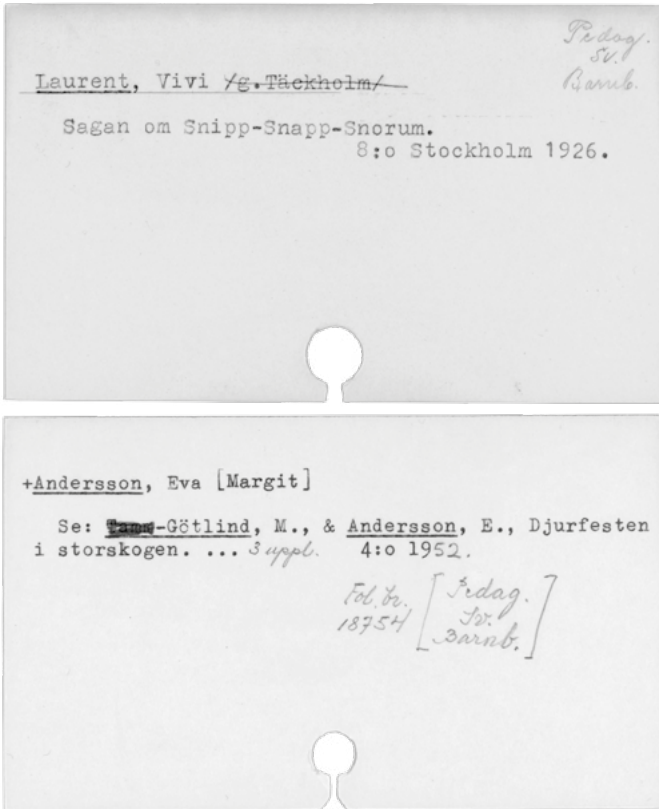


Bild 7. Katalogkort i UB:s kortkatalog "Katalog -1957". Överst: Kortet till *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum* från 1926 nämner ingen illustratör. Nederst: Kortet till *Djurfesten i storskogen*, upplaga 3 från 1952, är det enda kortet som finns på Evas namn.

77 H. E. Lagerqvist, *Svensk bok-katalog för åren 1926-1930*, vol. 1, *Alfabetisk Avdelning* (Stockholm: Svenska bokförläggareföreningen, 1934), 376.

78 Åhlén & Åkerlund, 1926; Tiden, 1957 [Ny utgåva]; Åhlén & Åkerlund, 1969 [2:a upplagan]; Generalstabens litografiska anstalt, 1976 [Ny upplaga]; Stockholm: Esselte kartor, 1985 [Ny upplaga].

finns digitalt katalogiserade, de två utgåvorna av den första upplagan hittas vid dags dato endast i kortkatalogen. Böckerna i kortkatalogen söks som regel på författare eller titel och katalogen ger därför inte mycket vägledning till att finna illustratörer, under namnet Eva Andersson finns endast ett katalogkort i kortkatalogen, en hänvisning till Tamm-Götlind och *Djurfesten i storskogen* (se bild 7).⁷⁹ Vid slagning på ”Eva Andersson” som författare/upphovsman mellan 1907–1954 i UB:s digitala katalog Supersök får jag ytterligare en träff: *De sjungande löven* av Jeanna Oterdahl. Att det inte blir fler träffar beror framförallt på att alla böcker i UB:s äldre samling ännu inte är digitalt katalogiserade. I LIBRS hittar jag fler böcker, sökningen försvåras dock av att födelse- och dödsår oftast saknas. Det är inte heller alltid att illustratör finns uppgiven i LIBRIS, även om det framgår i boken. *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa* är en periodisk publikation för vilken endast författare finns angiven, att Eva illustrerat tio av årsböckerna får jag reda på genom att söka på webbsidor för antikvariska böcker och titta på de fysiska exemplaren. Allt som allt finner jag 30 böcker och en tidskrift helt eller delvis illustrerade av Eva.⁸⁰ För två av böckerna finns ingen annan uppgift om illustratör än signaturen på illustrationerna. Kanske har hon illustrerat många fler utan att få sitt namn i tryck i boken.

Slutord

Barnboken är ett magiskt ting med förmåga att göra avtryck i oss långt efter vår barndom. I det här kapitlet har illustratören Eva Andersson följts, från liten gråmus i sagans marginaler till konstnär. De av Evas böcker som lyfts ner från hyllorna, dammats av och granskats utgör bara en bråkdel av alla böcker i UB:s samlingar som väntar på att plockas, sprättas och forskas vidare på.

Eva Andersson ter sig inte som någon som strider för sina rättigheter, hennes illustrationer är inte heller nyskapande eller egensinniga på samma sätt som, den lite yngre, Ingrid Vang Nymans är. Men Eva är otvivelaktigt skicklig på att illustrera, har en gedigen utbildning, arbetar för etablerade förlag och illustrerar flera kända författare. För att ta sig fram som kvinna

79 I UB:s samlingar finns endast 3:e upplagan från 1952.

80 Av dessa är 10 placerade på Ped. Sv. Barnb. Övriga återfinns bland annat under periodiska publikationer, läroböcker, religion eller dramatik.

och barnboksillustratör under den tid som hon verkar, räcker det ofta inte med att vara skicklig och ha utbildning, du måste också vara medveten om dina rättigheter och strida för dem. Under Evas levnad anses inte illustratören jämlik författaren, vilket bland annat tar sig uttryck i ett osynliggörande av illustratören av såväl samhälle som förlag och bibliotek. Inte heller anses den skönlitterära barnboken jämlik den skönlitterära vuxenboken, barnboken ska dana barnen och vuxenboken är ett uttryck för den redan kultiverade människan. Ändå sker en positiv utveckling under Evas liv och barnboken går från att ses som enbart ett pedagogiskt verktyg till att ta plats i de litterära tidskrifterna, form och estetik börjar uppmärksammas i sin egen rätt. I efterkrigstidens Sverige etablerar sig en ny skara bilderboksillustratörer, med högre röster och större medvetenhet om sitt värde. Kanske hade livet tätt sig annorlunda för Eva om hon fötts tjugo år senare, om hon inte varit kvinna, om hon valt att illustrera annat än barnlitteratur. Det kan vi inte veta, inte heller vem Eva egentligen är. Närmare än genom hennes egen penna kommer vi henne inte. Eva ligger begravd på Centralkyrkogården i Uppsala. Hennes gravsten bär inskriptionen ”Konstnärinnan Eva Andersson”.

Tack

Ett varmt tack till Tobia som läste mina utkast med kritiska ögon, till Thomas Lindström och kollegorna i katalogteamet för bra katalogisatorstips och till övriga kollegor på Humanistiska biblioteket för all hjälp och stötning.

Bibliografi över böcker och tidskrifter illustrerade helt eller delvis av Eva Andersson

Material som ej finns i UB:s samlingar och som därför ej kunnat dubbelkollas mot det fysiska exemplaret har märkts med: Ej UB sist i referensen. Böcker utan nämnd illustratör har märkts med: Ej ill. Böcker placerade på skönlitterära barnböcker har märkts med: Ped. Sv. Barnb.

Galejan: Tidning för barn och ungdom. Stockholm, 1925–1926.

Holmér, Ellen. *Tal- och läsövningar för den första undervisningen.* Resan till läslandet 1. Stockholm: Svenska bokförlaget Albert Bonnier, 1941. I LIBRIS står Eva som illustratör tillsammans med Elvi Norling endast för 2:a uppl. 1949. Ej UB.

Holmér, Ellen och Kerstin Pleijel. *Läsebok för första skolåret.* Resan till läslandet 2. Stockholm: Svenska bokförlaget Albert Bonnier, 1942. Ej UB.

- Holmér, Ellen M och Kerstin Fridegård Pleijel. *Läsebok för andra skolåret. Resan till läslandet 3*. Stockholm: Svenska bokförlaget Albert Bonnier, 1945.
- Joelsson, A. G. *Lillebror, morfar och bibeln: En bok om Bibelns böcker för hem och skola*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelse, 1947.
- . *Ett kyrkoår på Tallbacken: Teckningar och utkast till samtal i fri anslutning till evangelietexterna med de minsta barnen. Till hemmens och söndagsskolornas tjänst*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag, 1946.
- . *Kyrkoåret och vår kristna tro*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag, 1932.
- Landström, Hedda. *Guldnyckeln: Sagor*. Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1934. Ped. Sv. Barnb.
- Laurent, Vivi. *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*. Stockholm: Åhlén & Åkerlund, 1926. Ped. Sv. Barnb.
- Nordangård, Folke. *Himlastegen: Sju skymningsagor*. Stockholm: Gummesson, 1951. Ej ill.; Ped. Sv. Barnb.
- . *Lill-Per i Baby-lonien: Sagor för stora och små*. Stockholm: Gummesson, 1952. Ej UB.
- Nygren, Åke. *Lek och allvar. Samling 24*. Stockholm: Missionsförbundets förlag, 1948.
- Nygren, Åke, Jacob Nyvall, Alice Tegnér och Bertil Wallin. *Lek och allvar. Samling 13*. Stockholm: Svenska missionsförbundets förlag, 1937.
- Oterdahl, Jeanna. *De sjungande löven: Sagospel för stora barn och små*. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1944.
- . *Joakim, den lille urmakaren: Gamla sagor i ny dräkt*. Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1946. Ped. Sv. Barnb.
- . *Korta brev till min vän Birgitta: En konfirmationsgåva*. Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1945. Ped. Sv. Barnb.
- Rosencrantz, Märtha. *Lotti och Tatti*. Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1936. Ped. Sv. Barnb.
- S:t Cyr, Irma. *Klasse från Stockholm*. Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1936. Ped. Sv. Barnb.
- Tamm-Götlind, Märta. *Berghagabarnen: Berättelse från Upplandsbygden och Lappmarken*. Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1937. Ej ill.; Ped. Sv. Barnb.
- . *Djurfesten i storskogen: Bilderbok*. Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1938. Ped. Sv. Barnb. UB har endast upplaga 3 från 1952.
- Wallerström, Ingrid. *Gullstugan: Läsnings för de första skolåren*. Uppsala: J. A. Lindblads förlag, 1933. Ped. Sv. Barnb.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa*. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1933. UB har endast upplaga 2 från 1933.

- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa*. Andra årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1934.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa*. Tredje årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1935.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa*. Fjärde årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1936.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa*. Femte årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1937.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa*. Åttonde årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1940.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa*. Fjortonde årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1946.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss, som nu lärt läsa*. Femtonde årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1947.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss som nu lärt läsa*. Artonde årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1950.
- . *Tomte-Nisse: Jul-bok för oss som nu lärt läsa*. Nittonde årgången. Uppsala: J.A. Lindblads förlag, 1951.

Opublicerade källor

CfN Centrum för Näringslivshistoria

Bonnierförlagens deposition, Albert Bonniers förlag, Avlidna författares korrespondens.

RA Riksarkivet

1910 års folkräkning, 1930 års folkräkning

Publicerade källor och litteratur

Arnborg, Beata. *Professor Vivi: Den sagolika botanisten*. Stockholm: Atlantis, 2008.

Arvidsson, Ingrid. ”40-talet i barnkammaren”. *Bonniers litterära magasin* 18, nr 7 (1950): 544–49.

Bolin, Greta och Eva von Zweigbergk. *Barn och böcker*. 4:e uppl. Stockholm: Kooperativa förbundets bokförlag, 1951.

Broman, Carina och Anna Hultén. ”Kungliga bibliotekets klassifikationssystem över den svenska samlingen år 1887”. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås, 2005. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-17906>.

Druker, Elina. *Eva Billow: Bilderbokskonstnär och författare*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksinstitutet 124. Göteborg: Makadam, 2014.

- Ehn, Birgitta och Birgitta Ljung. "Vivi Täckholm och sagan om Snipp Snapp Snorum". Stockholms universitet. Institutionen för blocksvenska, 1978.
- En hållbar lärarutbildning: Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning*. Statens offentliga utredningar, 2008:109. Stockholm: Fritze, 2008. <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2008/12/sou-2008109>.
- Furuland, Gunnel. "Märta Elisabet Katarina Tamm-Götlind". *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, 2 mars 2020. <http://skbl.se/sv/artikel/MartaTammGotlind>.
- gen. "Sagor och äventyr". *Svenska Dagbladet*. 24 december 1926.
- G. L. "Bilderböcker". *Dagens Nyheter*. 19 december 1926.
- Grén Broberg, Sven. "Några minnen och anteckningar". I *Göteborgs stadsbibliotek 1891–1941: Minnesskrift*, redigerad av Severin Hallberg, 1–10. Acta Bibliothecae Gotoburgensis 1. Göteborg, 1941.
- Grähs, Gunna. "Ingrid Vang Nyman: En finurlig krumelur i marginalen?" I *Vår Pippi – vår Vang: Tecknarna hyllar Ingrid Vang Nyman och det moderna genombrottet inom svensk barnboksBild*, redigerad av Ulla Rhedin och Gunna Grähs, 152–71. Salikon förlag, 2016.
- Hansson, Joacim. *Klassifikation, bibliotek och samhälle: En kritisk hermeneutisk studie av "klassifikation för svenska bibliotek"*. Skrifter från Valfrid 19. Borås: Valfrid, 1999.
- Hardenborg, Håkan. "Hon gav oss bilden av Pippi!". I *Vår Pippi – Vår Vang: Tecknarna hyllar Ingrid Vand Nyman och det moderna genombrottet inom svensk barnboksBild*, redigerad av Ulla Rhedin och Gunna Grähs, 18–41. Salikon förlag, 2016.
- "Julklappar för ung och gammal". *Dagens Nyheter*. 19 december 1926.
- Klassifikationssystem för svenska bibliotek*. Stockholm: Norstedt, 1921. <http://runeberg.org/sab1921>.
- Kungliga konsthögskolan. *Katalog: Läroår 1928–1929*. Stockholm: Kungliga Akademien för de fria konsterna, 1928.
- . *Katalog: Läroår 1929–1930*. Stockholm: Kungliga Akademien för de fria konsterna, 1929.
- Kåreland, Lena. *Barnboken i samhället*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur, 2013.
- . *Gurli Linders barnbokskritik: Med en inledning om den svenska barnbokskritikens framväxt*. Skrifter utgivna av svenska barnboksInstitutet 4. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1977.
- . *Modernismen i barnkammaren: Barnlitteraturens 40-tal*. Skrifter utgivna av Svenska BarnboksInstitutet 66. Stockholm: Rabén & Sjögren, 1999.
- Lagerqvist, H. E. *Svensk bok-katalog för åren 1926–1930*. Vol. 1, *Alfabetisk Avdelning*. Stockholm: Svenska bokförläggareföreningen, 1934.
- "Lata flickan: Prisutdelning". *Dagens Nyheter*. 25 januari 1920.

- Laurent, Vivi. *Sagan om Snipp, Snapp, Snorum*. Stockholm: Åhlén & Åkerlunds förlag, 1926.
- . ”Ungdomstidningar och ungdom”. *Svenska Dagbladet*, 5 november 1925.
- Linder, Gurli. ”Böcker för barn och ungdom”. *Biblioteksbladet*. 12 (1927): 88–92.
- . ”Våra barns fria läsning”. *Svenska Dagbladet*. 28 oktober 1925.
- Lindskog, Gerda Helena. *Norrbarn: Norrland i 1900-talets svenskspråkiga barn- och ungdomslitteratur*. Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 121. Umeå: h:ström – Text & Kultur, 2013.
- Marklund, E. ”Svensktrycket”. I *Göteborgs stadsbibliotek 1891–1941: Minneskrift*, redigerad av Severin Hallberg, 21–34. Acta Bibliothecae Gotoburgensis 1. Göteborg, 1941.
- Nationalencyklopedin. ”Bernkonventionen”. Åtkomstdatum 22 november 2020. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/bernkonventionen>.
- Nikolajeva, Maria. *Barnbokens byggklossar*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur, 2017.
- ”Pristävlingen sagolandet”. *Dagens Nyheter*. 16 januari 1921.
- Roosval, Johnny och Gösta Lilja. *Svenskt konstnärslexikon: Tiotusen svenska konstnärers liv och verk*. Vol. 1, *Abbe–Dahlander*. Malmö: Allhem, 1952.
- ”Rundradions program för veckan 4–10 febr. 1934”. *Svenska Dagbladet*. 1 februari 1934.
- Samuelsson, Jenny. *På väg från ingenstans: Kritik och emancipation av kunskapsorganisation för feministisk forskning*. Akademiska avhandlingar vid Sociologiska institutionen / Umeå universitet 53. Umeå: Umeå universitet, 2008.
- ”S-S-S-tävlan avgjord”. *Dagens Nyheter*, 5 oktober 1924.
- Törnqvist, Lena. *Ingrid Vang Nyman: En biografi*. Astrid Lindgren-sällskapets skrifter 8. Lettland: Salikon, 2016.
- Wall, Åsa. ”Femtio år efter Snipp, Snapp, Snorum: Vivi Täckholms nya – en bok om Astronomi”. *Svenska Dagbladet*. 1 november 1976.
- Zweigbergk, Eva von. *Barnboken i Sverige 1750-1950*. Stockholm: Rabén & Sjögren, 1965.